

Nationaal Archief
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Nummer Toegang: 2.16.52

**Inventaris van het archief van het
Ministerie van Verkeer en Waterstaat:
Stukken betreffende Grenscorrecties
met Duitsland, (1943) 1947-1963**

Versie: 21-03-2022

Jac. Vos

Nationaal Archief, Den Haag 1977

This finding aid is written in Dutch.

INHOUDSOPGAVE

Beschrijving van het archief.....	5
Aanwijzingen voor de gebruiker.....	6
Openbaarheidsbeperkingen.....	6
Beperkingen aan het gebruik.....	6
Materiële beperkingen.....	6
Aanvraaginstructie.....	6
Citeerinstructie.....	6
Archiefvorming.....	7
Geschiedenis van de archiefvormer.....	7
Historisch overzicht.....	7
Hoe zijn de regeringseisen tot stand gekomen?.....	9
Het verdere verloop.....	10
Geschiedenis van het archiefbeheer.....	13
De verwerving van het archief.....	14
Inhoud en structuur van het archief.....	15
Inhoud.....	15
Selectie en vernietiging.....	15
Verantwoording van de bewerking.....	15
Verwant materiaal.....	16
Beschikbaarheid van kopieën.....	16
Verwante archieven.....	16
Overzicht van geraadpleegde bronnen.....	16
Beschrijving van de series en archiefbestanddelen.....	17
Archivalia van de Rijkswaterstaat, 1946-1950.....	17
I. Voorbereidende werkzaamheden.....	17
II. Gevoerde correspondentie.....	17
A. Ministeries.....	17
B. Met interdepartementale commissies.....	18
1. De Bijzondere Commissie.....	18
2. De Commissie Prinsen.....	18
C. Internationale conferenties en commissies.....	19
1. Londen en Parijs, 1948 - 1950.....	19
2. Het Fact-finding Committee.....	20
3. Parijse Working Party.....	21
4. De Demarcatie Commissie.....	23
D. Bijlagen, verzamelde rapporten en kaarten.....	23
III. Wettelijke regelingen.....	25
IV. Diversen.....	25
Gedeponeerde archieven.....	26
Het archief van de secretaris van de demarcatie commissie, 1949-1950.....	26
I. Stukken van algemene aard.....	26
II. Economische vraagstukken.....	27
III. Veldwerkzaamheden.....	27
Het werkarchief van ir. C. in 't Veld, oud Hoofd-Directeur van de Rijkswaterstaat, 1949-1959.....	28
I. Bemoeienissen met de grenscorrecties.....	29
II. Bemoeienissen met de Eems-Dollard Commissie.....	30

III. Bemoeienissen met de sub-commissie Grenswateren.....	30
IV. Bemoeienissen bij de totstandkoming van het Algemeen Verdrag.....	31
V. Diversen.....	31
Het werkarchief van ir. J. van de Kerk, oud Directeur-Generaal van de Rijkswaterstaat, 1957-1963.....	31
I. Stukken van algemene aard.....	33
II. Bemoeienissen met de sub-commissie Grenswateren.....	33
III. Onderhandse correspondentie en stukken van de afd. A.....	34
Het archief van ir. J.A. Ringers (1885-1965), minister van Openbare Werken en Wederopbouw, 1945-1948.....	34
Documentatie.....	36
I. Annexatie.....	36
1. Artikelen in Nederlandse bladen.....	36
2. Nederlandse publicaties.....	36
3. Buitenlandse publicaties.....	38
II. Waterhuishouding en waterrecht.....	38

BESCHRIJVING VAN HET ARCHIEF

Naam archiefblok:

Ministerie van Verkeer en Waterstaat: Stukken betreffende Grenscorrecties met West-Duitsland

Periodisering:

archiefvorming: 1947-1963

oudste stuk - jongste stuk: 1943-1963

Archiefbloknummer:

W26599

Omvang:

212 inventarisnummer(s); 1,50 meter

Taal van het archiefmateriaal:

Het merendeel der stukken is in het Nederlands.

Soort archiefmateriaal:

Normale geschreven, getypte en gedrukte documenten, geen bijzondere handschriften.

Archiefdienst:

Nationaal Archief

Locatie:

Den Haag

Archiefvormers:

Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw / Directie van de Waterstaat

Ministerie van Verkeer en Waterstaat / Directie van de Waterstaat

Demarcatie-Commissie voor de Nederlands-Duitse Grens

Veld, C. in 't

Kerk, J. van de

Ringers, J.A.

Samenvatting van de inhoud van het archief:

Het archief betreft de onderhandelingen over de annexatie van Duits grondgebied en de teruggave van deze gebieden (Elten en Tüddern). In het archief bevindt zich een collectie kaarten en rapporten over de grensproblematiek en gedeponiseerd archief van ir. C. in 't Veld en ir. J. van Kerk, die beide namens Rijkswaterstaat nauw waren betrokken bij de grenskwestie. Daarnaast is gedeponiseerd archief opgenomen van Dr. ir. J.A. Ringers, minister van Openbare Werken en Wederopbouw, in verband met voorstellen en onderhandelingen over mogelijke annexatie van Duits grondgebied in de periode 1945-1947.

Aanwijzingen voor de gebruiker

OPENBAARHEIDSBEPERKINGEN

Deels openbaar, deels beperkt openbaar (A). Beperking openbaarheid betreft stukken over grenscorrecties die nog niet beslecht zijn.

BEPERKINGEN AAN HET GEBRUIK

Reproductie van originele bescheiden uit dit archief is, behoudens de algemene regels die gelden voor het kopiëren van stukken, niet aan beperkingen onderhevig. Er zijn geen beperkingen krachtens het auteursrecht.

MATERIËLE BEPERKINGEN

Het archief kent geen beperkingen voor het raadplegen van stukken als gevolg van slechte materiële staat.

AANVRAAGINSTRUCTIE

Openbare archiefstukken kunnen online worden aangevraagd en gereserveerd. U kunt dit ook via de terminals in de studiezaal van het Nationaal Archief doen. Om te kunnen reserveren dient u de volgende stappen te volgen:

1. [Creëer een account of log in.](#)
2. Selecteer in de archiefinventaris een archiefstuk.
3. Klik op 'Reserveer' en kies een tijdstip van inzage.

CITEERINSTRUCTIE

Bij het citeren in annotatie en verantwoording dient het archief tenminste éénmaal volledig en zonder afkortingen te worden vermeld. Daarna kan worden volstaan met verkorte aanhaling.

VOLLEDIG:

Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Verkeer en Waterstaat: Stukken betreffende Grenscorrecties met West-Duitsland, nummer toegang 2.16.52, inventarisnummer ...

VERKORT:

NL-HaNA, VW / Grenscorrecties West-Duitsland, 2.16.52, inv.nr. ...

Archiefvorming

GESCHIEDENIS VAN DE ARCHIEFVORMER

HISTORISCH OVERZICHT

De totstandkoming van onze grens met Duitsland is in zekere zin van toevallige omstandigheden afhankelijk geweest. De kans hierin wijzigingen aan te brengen deed zich tot 1945 nagenoeg niet voor.

Een boeiend beeld hierover en van de historische banden die de bevolking van Kleef en Opper-Gelder - ondanks de op de kaart getrokken grenslijnen - verbonden met de Republiek der Verenigde Nederlanden werd geschetst door drs. J.P.D. van Banning.¹ Blijkens dit artikel heeft het hen van 1648 tot 1815 strijd gekost om - tegen de officiële overheid in - van hun pro-Nederlandse gezindheid te doen blijken. De enige mogelijkheid tot wijziging der grenzen welke zich voordeed, was in 1919 bij het opstellen van het Vredesverdrag van Versailles. Na Wereldoorlog I werd namelijk door de geallieerden aan Nederland een belangrijk groter gebied aangeboden dan wat in 1948 door de Nederlandse regering als alternatief werd gevraagd, en wel op grond van de overweging dat deze streek meer Nederlands dan Duits was.

De ontwerp-vredesbepaling hier omtrent, in minute getekend door de afgevaardigden van Amerika, Engeland, Frankrijk, Italië en Japan, luidde als volgt:²

- I. Germany undertakes to accept such rectifications of her frontier in the estuary of the Ems as the Netherlands may claim and the League of Nations may sanction with the object of securing to the Netherlands adequate freedom of access through her own territorial water to the post of Delfzijl.
- II. Germany undertakes to accept any other modification of her frontier with the Netherlands, which the League of Nations may consider necessary, provided that such modification shall not in any case extend beyond the territory included in the circles of Cleve, Mörs, Geldern, Kempen, Rees and Borken.

Nederland heeft toen geweigerd onder het motto: "Ik ben geen partij in het conflict geweest, ik wens geen partij bij de afrekening te zijn." Toen een wijs besluit, maar het behoeft dan ook geen verbazing te wekken dat men zich van Nederlandse zijde bij de herordening van Europa na Wereldoorlog II, rekenschap ging geven van de ligging van die grens, deels om ingeslopen anomalieën³ weg te werken, deels om economische of andere voordelen te behalen.

1 zie documentatienr. 17, pag. 197 e.v.

2 idem nr. 18 pag. 5

3 zie inv. Nr. 74

In Nederland ontstond reeds tijdens de bezetting een streven om bij de vredesonderhandelingen een annexatie van Duits grondgebied door Nederland te bewerkstelligen als vergoeding voor de aan Nederland tijdens de oorlog toegebrachte schade. In de ondergrondse pers werden over dit probleem hele discussies gehouden.

Ook de in Engeland aanwezige Nederlandse regering liet zich in deze geest uit, ondermeer door een artikel van de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken, mr. E.N. van Kleffens, in het tijdschrift "Foreign Affairs" van juli 1944.⁴ De Nederlandse regering zond op 29 oktober 1944 een nota aan de regeringen van de "United Nations" waarin werd gesteld dat zij zich het recht voorbehield om na de beëindiging van de oorlog met een annexatie-eis ten aanzien van Duitsland te komen.

De Britse Minister C.R. Attlee maakte hiervan direct melding in het Parlement en zegde bovendien zijn steun toe.

Op 2 Maart deelde hij mede, dat op de van 4 tot 11 februari 1945 te Yalta gehouden conferentie der "Big Three" de afstand van Duits grondgebied aan Nederland als schadevergoeding aan de orde was geweest.

Sedert de verklaring van minister van Kleffens zijn vele stemmen gehoord.

Na de bevrijding werd in juli 1945, onder voorzitterschap van de oud-minister van Financiën ir. J. v.d. Broek, te 's-Gravenhage het "Nederlandsch Comité voor Gebiedsuitbreiding" opgericht. Dit comité propageerde middels lezingen en een groot aantal brochures de idee van de annexatie van Duits grondgebied. Daarnaast verschenen er ook enige meer wetenschappelijke geschriften. Hiertoe kunnen ondermeer gerekend worden:

- Bakker Schut, dr. Ir. F., "Uitbreiding Nederlands grondgebied gewenst?", Amsterdam - 1945
- Zeegers, G.H.L., "Een ernstige beslissing. Het vergulde blazoën.", 1945.
- Jongmans, prof. Dr. W.J. en Sax, dr. H.G.J., "Delfstoffen in het grensgebied.", Amsterdam - 1945.
- Hilterman, mr. G.B.J., "Land om land.", Amsterdam - 1945.
- Kloeke, prof. Dr. G.G., "De taalkundig culturele kant van het annexatie-vraagstuk.", Delft - 1945.
- Keuning, H.J., "Nederlandsch-Duitse grenslanden.", Amsterdam - 1945.
- Het annexatienummer van "Sociaal-Geografische Medelingen", Utrecht - 1946.

Het waren niet alleen de voorstanders van annexatie, welke zich middels publicaties tot de openbaarheid wendden.

In Groningen bestond een "Comité van Actie tegen Annexatie" dat onder andere een brochure van de hand van dr. J. Oortwijn Botjes onder de titel "Annexatie? Dat nooit!!" het licht deed zien.⁵ In de rij van tegenstanders

4 Winkler Prins 1948 deel 2 pag. 102.

5 zie documentatienr. 2

schaarde zich, middels een brochure, een zekere 'IJ', welke brochure door "Vrij Nederland" werd uitgegeven. Ook in de "Vrije Katheder" verschenen er artikelen.⁶

HOE ZIJN DE REGERINGSEISEN TOT STAND GEKOMEN?

Op 25 augustus 1945 werd door de minister van Binnenlandse Zaken namens de minister-president geïnstalleerd de Commissie van het Annexatievraagstuk. De voorzitter hiervan was de heer K. Vorrink. Men zag dit vraagstuk primair als een onderdeel van de vraag hoe Nederland een zo groot mogelijke vergoeding kon krijgen voor de door de Duitse bezetting aan ons land toegebrachte schade.

Secundair had men oog voor het element van straf dat in gebiedsafstand was gelegen.

Op 7 mei 1946 bracht de commissie haar lijvig rapport met talrijke bijlagen uit. Zij veroorloofde zich de regering in overweging te geven dit verslag met de bijlagen te doen openbaar maken en algemeen verkrijgbaar te stellen. Daartoe is men echter niet overgegaan.

Op 5 november 1936 bracht de Nederlandse regering - inmiddels was het kabinet Beel tot stand gekomen - haar eisen ter kennis van de geallieerden. In dit eisenpakket bemerken wij een heel ander uitgangspunt, immers het woord "straf" zullen wij er tevergeefs in zoeken. Bij nota van 7 januari 1947 ontving de Regering van de "Raad van Ministers van Buitenlandse Zaken" het verzoek aan de vertegenwoordigers van Duitsland schriftelijk mededeling te doen van haar zienswijze t.a.v. de aspecten van het Duitse probleem die voor Nederland van belang waren. De Regering gaf hieraan gevolg door in haar memorandum van 25 januari 1947 een nadere precisering met uitvoerige toelichting te geven. Principiële wijzigingen hield dit memorandum niet in.

In mei 1947 heeft een Engels-Nederlandse missie, het zgn. Fact-Finding Committee, de grens, zoals in de beide bovengenoemde memoranda was aangegeven, op het terrein verkend en gegevens verzameld.

Als gevolg van dit onderzoek werden kleine correcties aangebracht op de reeds bij memorandum van 25 januari 1947 gecorrigeerde lijn van 5 november 1946. Deze nader gewijzigde lijn is de getrokken lijn op de kaart. [blz. 9]

Begin 1948 werd te Londen een internationale conferentie gehouden door het Committee of Western German Frontiers. Deze stelde een Working Party in, welke de opdracht verkreeg:⁷

"The Working Party shall make a preliminary study of any proposals which may be put forward for the adjustment of the present western frontiers of Germany and shall only examine and report on those proposals which involve no

6 idem nr. 9 pag. 36.

7 zie inv. Nr. 23, annex K.

appreciable loss to the German economy and which, being minor character only, can be regarded as desirable to eliminate local anomalies and improve communications.

En verder:

The establishment of this Working Party shall be without prejudice to the rights of the Governments concerned to raise their economic and territorial claims at a later date and at any rate before the final settlement with Germany.

De 'Working Party' kwam van 22 juli tot 1 september 1948 te Parijs bijeen. Dat de Nederlandse delegatie het eenvoudig had om onze wensen geëffectueerd te krijgen kan beslist niet worden gesteld. In een telegram van de delegatieleider dr. ir. J.A.Ringers aan de regering van 25 augustus 1948 werd er zelfs gesproken over "koehandel" en mededeling gedaan dat de andere delegaties door het Engelse voorstel om Nederlands gebied te ruilen tegen Duits gebied "gechoqueerd" waren.⁸

In haar vergadering van 22 februari tot 22 maart 1949 te Parijs ging het Committee accoord met de conclusies van de 'Working Party' en stelde de bepalingen vast ter uitvoering van de door te voeren grenscorrecties.⁹ Het protocol van deze conferentie werd op 23 maart 1949 ondertekend.

In april 1949 kwam de Demarcatie Commissie, bestaande uit Brigadier-General R.L.Whitmore, Luit.-Kolonel F. Morel Deville en ir. C. in 't Veld te Valkenburg bijeen. Deze commissie had tot taak de te Parijs vastgestelde voorlopige grens (de definitieve grensscheiding immers zou eerst bij het vredesverdrag met Duitsland worden bepaald) tussen Nederland en Duitsland af te palen. In december d.a.v. bracht deze commissie haar eindrapport aan de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken uit. Deze sprak in zijn schrijven van 23 december 1949 zijn waardering uit voor de door de commissie verrichte werkzaamheden.¹⁰

HET VERDERE VERLOOP

Het bleek - gezien de omstandigheden, welke zich na de oorlog ontwikkeld hadden - noodzakelijk met het na-oorlogse Duitsland tot een oplossing van een aantal 'brandende' problemen te komen.¹¹ Dit klemde te meer omdat Frankrijk zich al in 1954 tot het sluiten van een overeenkomst hiertoe met Duitsland bereid had getoond. België volgde in 1956 in Luxemburg in 1959.

In 1956 werden reeds door Duitsland pogingen ondernomen om ook met ons land tot een bilaterale regeling van de hangende vraagstukken te komen. Daar echter een zodanig accoord niet kon worden verwacht, zolang men ieder der aanhangige kwesties op zich zelf beschouwde, bleef er een aantal

8 zie inv. nr. 54

9 zie inv. nr. 24

10 zie inv. nr. 105

11 Bijlagen bij de Handelingen der Tweede Kamer, 1960/61 en 1961/62. Idem der Eerste Kamer, 1962/63.

wrijvingsvlakken bestaan. Tijdens een bezoek dat minister mr. J. Luns aan zijn Duitse collega von Brentano, op 1 en 2 maart 1957 te Bonn, bracht, werd daarom overeengekomen "dat de naar hun aard voor bilaterale oplossing geschikte vraagstukken, ofschoon zij niet alle nauw met elkaar samenhangen, als één geheel zouden worden opgevat en tezamen onderwerp van bespreking zouden vormen." De aldus van weerszijden aan de orde gestelde problemen waren:

1. de vergoeding aan de nazi-slachtoffers;
2. de Nederlandse financiële aanspraken;
3. het vraagstuk der grenslanderijen;
4. het Eems-Dollard probleem;
5. de Rijnvaart;
6. de grenswateren;
7. de grenscorrecties;
8. het grensoverschrijdend verkeer.

Het is uit deze samenvoeging van problemen verklaarbaar geworden dat in de gedeponeerde archivalia van ir. C. in 't Veld en ir. J. van de Kerk welke in deze inventaris werden opgenomen, meerdere van deze kwesties ter sprake kwamen.

In Nederland was inmiddels op 23 april 1949 het Grenscorrectiebesluit van 22 april 1949 [Stb.J. 181] afgekondigd. In de Britse bezettingszone werd op dezelfde dag de "Ordinance no. 184" afgekondigd bepalende dat een aantal gebieden "shall be transferred provisionally to the administration of the Government of Belgium or the Netherlands, as the case may be, and shall cease to be administered as part of the British Zone of Germany".

Op 7 september 1949 kwam de Bondsrepubliek Duitsland tot stand. De Bondsregering stelde dat de grenscorrectiegebieden rechtens tot haar territorium behoorden. Zij baseerde deze stelling ondermeer op het feit dat de Bondsrepubliek een aantal "Länder" omvatte, die reeds vóór 23 april 1949 als zodanig waren geconstitueerd. Men dacht daarbij in het bijzonder aan Nedersaksen en Noordrijn-Westfalen. De Nederlandse regering heeft deze zienswijze nooit aanvaard. Wel stelde zij dat aan Nederland niet de souvereiniteit over deze gebieden was overgedragen, reden waarom men in het Grenscorrectiebesluit en in de Grenscorrectiewet sprak van "worden geacht" te behoren tot het grondgebied van het Rijk. Dit op grond van het Protocol van Potsdam, dat de beslissing op dit punt verwees naar het definitieve Vredesverdrag.

De eerste fase der onderhandelingen heeft zich voornamelijk in 1957 afgespeeld. In deze periode bleek het onmogelijk de standpunten inzake de diverse Nederlandse eisen op financieel gebied nader tot elkaar te brengen. Ten aanzien van diverse vorderingen bleven de opvattingen over het rechtskarakter en de omvang van de diverse posten uiteenlopen.

Op 23 juni 1958 vond er te 's-Gravenhage wederom een bespreking plaats tussen de ministers van Buitenlandse Zaken.

Na vele intensief en op velerlei niveau gevoerde onderhandelingen, welke in januari 1959 werden hervat, kon er overeenstemming over de diverse overeenkomsten, samengevoegd tot het "Algemeen Verdrag", worden bereikt. Op 8 april 1960 werd protocol hiervan te 's-Gravenhage ondertekend.

Bij Koninklijke Boodschap van 2 februari 1961 werd dit Algemeen Verdrag ter goedkeuring aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangeboden. Deze nam het voorstel in de commissie-vergadering van 20 april 1961 in behandeling. De commissie bracht pas op 18 juli 1962 haar Voorlopig Verslag uit, nadat bij brief van 6 juli 1962 een Nota van Wijziging haar had bereikt. Dit verslag was bijzonder kritisch, bijna afwijzend gesteld. Enkele citaten mogen dit verduidelijken. "Iedereen zal begrijpen, dat wij hier de facto staan voor een klein vredesverdrag. Met deze feiten voor ogen is het resultaat, naar het oordeel van de hier aan het woord zijnde leden, beschamend."

En ten aanzien van de grenscorrecties. ".....of men toe moet geven aan revanchistische Duitse verlangens met betrekking tot de grenzen."

Na veel geharrewar werd het wetsontwerp tenslotte op 21 februari 1963 met 84 tegen 23 stemmen door de Tweede Kamer goedgekeurd.¹²

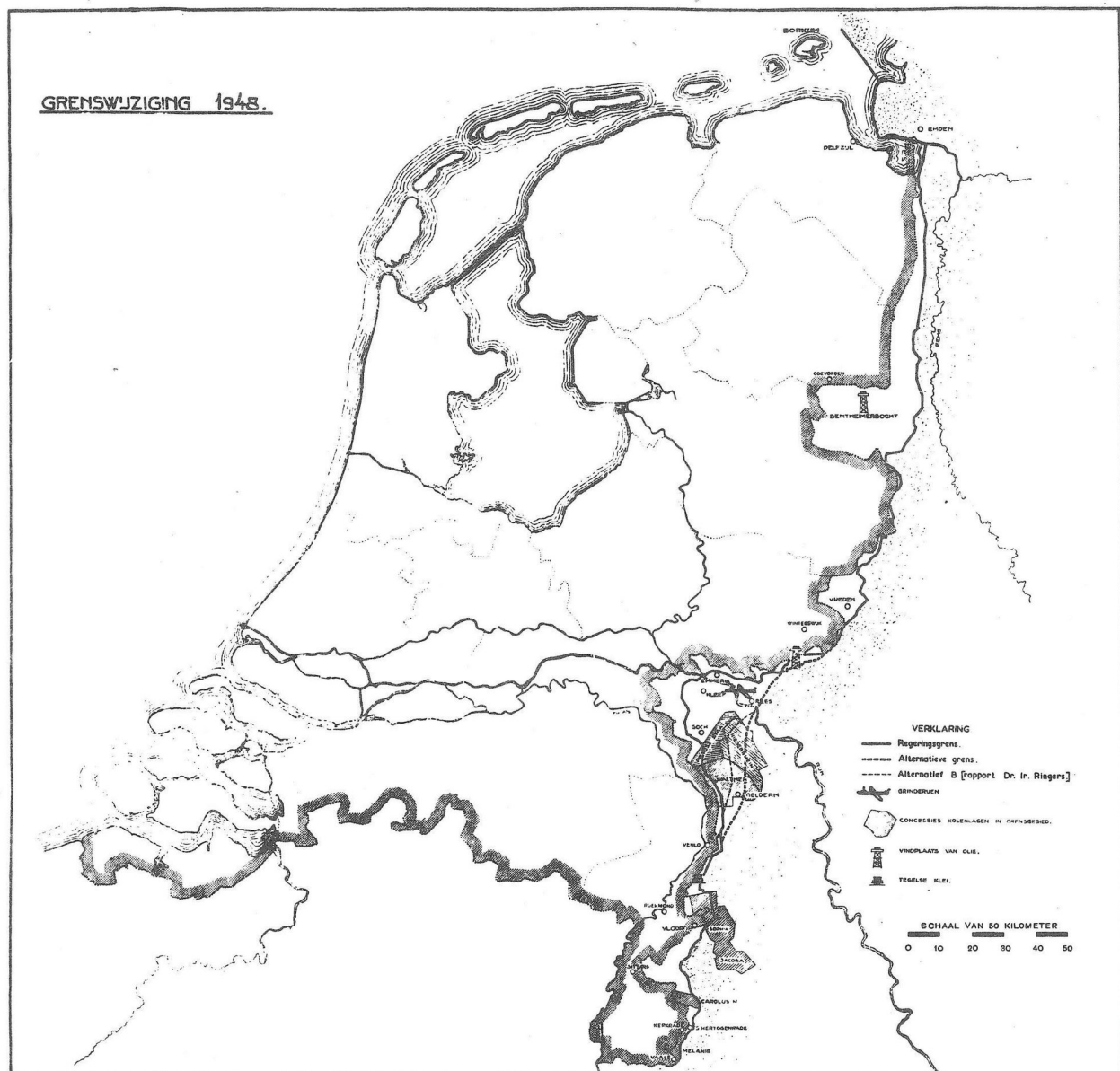
Ook bij de behandeling in de Eerste Kamer bleek de ontvangst van deze overeenkomst niet onverdeeld gunstig. Enkele leden waren zelfs van oordeel, dat gezien de weerstand welke dit wetsontwerp in de Tweede Kamer had ondervonden en de gevoelens van onbehagen die het had opgeroepen, het staatkundig onjuist zou zijn dit voorstel met grote spoed te behandelen. (april 1963) Desondanks besloot de vergadering van 7 mei 1963 het wetsontwerp met 43 tegen 18 stemmen goed te keuren.¹³ Op 9 mei daaraanvolgend werd de wet in het Staatsblad no. 298 afgekondigd.

Op 1 juli 1963 werden in Bonn de akten van bekrachtiging uitgewisseld.

Blijkens een van het ministerie van Buitenlandse Zaken ontvangen mededeling werd tot op heden met Duitsland nog geen definitief Vredesverdrag gesloten.

12 Handelingen Tweede Kamer, 1962/63, blz. 739.

13 Handelingen Eerste Kamer, 1962/63, blz 423.

GESCHIEDENIS VAN HET ARCHIEFBEHEER

Oorspronkelijk waren de 16 dozen beschreven in deze inventaris geborgen in een bunker bij het Rijkswaterstaatsgebouw van de Van Hogenhoucklaan te 's-Gravenhage. Vandaar werden zij in 1968 overgebracht naar het bureau Semi-Statistische Archieven van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat, destijds gevestigd in de Plaspoelpolder te Rijswijk, thans in het departementsgebouw aan de Plesmanweg te 's-Gravenhage.

Het is gebleken dat de archivalia over de periode 1947 - 1949 betreffende de grenscorrecties, in weerwil van de codering der stukken, buiten het toenmaals 'lopende' Kabinetsarchief zijn gehouden. Een bevestiging werd gevonden door het niet voorkomen daarvan in de officiële ingang op het Rijkswaterstaats

Kabinetsarchief en werden geborgen op de kamer van ir. C. in 't Veld. Deze trad dus in de plaats van de beheerder van het Kabinetsarchief. Dit heeft tot een nogal merkwaardige 'dossier' vorming geleid, terwijl ook een scherpe scheiding tussen het 'archief' en de 'collectie' niet was gehandhaafd.

DE VERWERVING VAN HET ARCHIEF

Het archief is krachtens bepalingen van de Archiefwet overgebracht.

Inhoud en structuur van het archief

INHOUD

De in deze inventaris beschreven archivalia werden in 16 dozen aangetroffen. Daarvan droegen er 5 het opschrift "Rijkswaterstaat - Annexatie Duitse grensgebieden", 10 dozen "Collectie in 't Veld" en 1 doos "ondershandse correspondentie afd. A. Nederlands-Duitse grens". Deze laatste doos bevatte ondermeer de werkarchieven van ir. C. in 't Veld en ir. J. Van de Kerk in hun kwaliteit van lid van de ambtelijke commissies tijdens de vanaf 1957 gevoerde onderhandelingen met de Bondsrepubliek Duitsland met betrekking tot het totstandkomen van het in 1960 gesloten Algemeen Verdrag.

De overige 15 genoemde dozen bevatten archivalia betrekking hebbende op de in 1949 totstandgekomen grenscorrecties en de afpaling daarvan.

SELECTIE EN Vernietiging

Uit deze fondsen werden, behoudens doublures aangetroffen in de gedeponeerde archivalia, geen stukken vernietigd.

Verantwoording van de bewerking

De aangetroffen 'dossier' vorming werd zoveel mogelijk gehandhaafd en slechts daar gewijzigd waar de duidelijkheid of een betere toegankelijkheid dit wenselijk maakten. De in de 'collectie' aangetroffen stukken, welke kennelijk in het 'archief' thuishoorden, werden daarheen overgebracht.

In het 'totaal' bevindt zich een groot aantal landkaarten, zowel originelen als lichtdrukken en fotocopieën. Besloten werd - mede gezien de thans heersende opvattingen geen kaartbeschrijvingen te maken van in verballen aangetroffen kaarten - daarvan geen aparte kaartenlijst samen te stellen.

Dat de archivalia van de vorengenoemde werkarchieven uit de periode 1957 - '63 in deze inventaris werden opgenomen vindt zijn oorzaak in het feit dat de officiële archieven zich thans nog onder codenummer 124 in het dynamische Kabinetsarchief van de Hoofddirectie van de Rijkswaterstaat bevinden en vooralsnog niet beschreven kunnen worden. Toch geven de summiere gegevens, welke in deze gedeponeerde archivalia gevonden kunnen worden, reeds een eerste indruk van de moeilijkheden tijdens de Nederlands-Duitse onderhandelingen in de genoemde periode.

Tenslotte zij vermeld dat achter de inventaris een overzicht werd opgenomen van de aangetroffen perscommentaren en andere publicaties betreffende het in deze inventaris behandelde onderwerp, onder het hoofd 'Documentatie'.

Verwant materiaal**BESCHIKBAARHEID VAN KOPIEËN**

Inventarisnummers van dit archief zijn niet in kopievorm beschikbaar

VERWANTE ARCHIEVEN

Verder moge erop worden gewezen dat in de semi-statische archieven van de Directie van de waterstaat (2.16.22.01) stukken over de grenscorrecties '1949' aanwezig zijn [o.m. dossier 45].

OVERZICHT VAN GERAADPLEEGDE BRONNEN

Banning, J.P.D. van. *Nadere beschouwingen over het annexatie-vraagstuk*. Zonder jaartal. Banning, J.P.D. van. 'De grenscorrecties.' Artikel in *Tijdschrift van het Kon. Ned. Aardrijkskundig Genootschap*, 2e reeks, Deel LXIV no. 2, 1947. Maris, A.G., Witteveen, C.J. *Grenswijziging Nederland-Duitsland*. Zonder jaartal. Maris, A.G., Witteveen, C.J. *A new borderline Netherlands-Germany*. 1948. Oortwijn Botjes, J. *Annexatie? Dat nooit !!* Groningen, zonder jaartal. Veen, E. *Schadevergoeding door Annexatie*. Amsterdam, 1945. *Winkler Prins*, deel 2. Amsterdam/Brussel, 1948.

BESCHRIJVING VAN DE SERIES EN ARCHIEFBESTANDDELEN

ARCHIVALIA VAN DE RIJKSWATERSTAAT, 1946-1950

I. VOORBEREIDENDE WERKZAAMHEDEN

- 1** Dossier inzake de voorbereidende werkzaamheden door de directie Groningen.
z.j., dec. - okt. '47
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)
- 2** Dossier inzake de voorbereidende werkzaamheden door de directies Drenthe en Overijssel.
april '46 - jan. '47 1 omslag
- 3** Dossier inzake de voorbereidende werkzaamheden door de directie Gelderland.
sept. '46 - jan. '47 1 omslag
- 4** Dossier inzake de voorbereidende werkzaamheden door de directie Limburg.
febr. '46 - juli '47 1 omslag

II. GEVOERDE CORRESPONDENTIE

A. MINISTERIES

- 5** Correspondentie tussen de Directeur-Generaal van de Waterstaat en de minister van Openbare Werken en Wederopbouw inzake de behandeling van de Waterstaats problemen terzake van de grenscorrecties.
nov. '46 2 stukken
- 6** Correspondentie tussen de Waterstaat en diverse ministeries inzake de grenscorrecties
nov. '47 - juni '48 1 omslag
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)
- 7** Correspondentie tussen de Waterstaat en de minister van Buitenlandse Zaken inzake de plannen van het Seewasserstrasseamt te Emden tot getijmeting in de monding van de Eems.
juni '48 - juni '49 1 omslag
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)

-
- 8** Brief van ir. Bakker-Schut aan jhr. Mr de Brauw inzake de grenscorrectie bij Nieuwe-Schans. Met kaart-bijlage.
aug.'48 1 stuk
- 9** Correspondentie met de minister van Binnenlandse Zaken inzake het ontwerp-K.B. inzake de grenscorrecties.
april '49 1 omslag
- 10** Correspondentie tussen de Waterstaat en het ministerie van Binnenlandse Zaken inzake de bouw van een brug over de Dinkel in de grenscorrectie bij Losser. Met kaartbijlage.
juli '49 1 omslag
- 11** Stukken betreffende de propaganda voor de grenscorrecties. Gestencild. Met kaartbijlagen.
1947 - 1948 1 omslag
- 12** Stukken inzake de aanhouding en opbrenging van 2 Nederlandse vissersvaartuigen door de Wasserschutzpolizei te Embden en de uitoefening der visserij op de Eems door Nederlandse vissers.
April - sept. '49 1 omslag

B. MET INTERDEPARTEMENTALE COMMISSIES

1. DE BIJZONDERE COMMISSIE

- 13** Notitie betreffende de opdracht aan de Bijzondere Commissie inzake de grenscorrecties.
juni '48 1 stuk
- 14** Verslagen van de vergaderingen. Kopieën.
juni - juli '48 1 omslag
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)

2. DE COMMISSIE PRINSEN

- 15** Samenstelling van de interdepartementale Studiecommissie inzake de uitvoering van Nederlands-Duitse grenscorrecties de zogenaamde Commissie Prinsen. Gestencild.
z.j. [1949] 1 stuk
- 16** Verslagen van de vergaderingen. Gestencild.
jan. - febr. '49
- 17** Convocatie voor de eerste vergadering benevens een beknopte nota van de Waterstaat inzake de grenscorrecties.
jan. '49 2 stukken

- 18** Vergaderstukken voor de eerste vergadering.
jan. '49 1 omslag
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)
- 19** Nota's ingediend ten behoeve van de vergaderingen. Gestencild.
z.j. [1949] 1 omslag
- 20** Voorstellen van de diverse departementen voor het ontwerp-
Koninklijk Besluit inzake de grenscorrecties.
febr. '49 1 omslag
- 21** Concept van het aan de Regering uit te brengen rapport.
Gestencild.
febr. '49 1 omslag
- 22** Rapport van de Commissie aangeboden aan de Minister-President.
febr. '49 1 omslag

C. INTERNATIONALE CONFERENTIES EN COMMISSIES

1. LONDEN EN PARIJS, 1948 - 1950

- 23** Verslag van de te Londen gehouden "Talks on Germany". Fotokopie.
1948 1 omslag
- 24** Protocol in de Engelse en Franse taal van de conferentie van het
Committee on Western Germany Frontiers van februari - maart
1949 te Parijs gehouden. Fotokopie.
maart '49 1 omslag
- 25** Brieven van het ministerie van Sociale Zaken aan de minister van
Financiën en van Binnenlandse Zaken inzake de regeling van de
sociale verzekeringen in de grenscorrectiegebieden. Met bijlagen.
Doorslagen.
Maart '50 1 omslag
- 26** Nota's van mr. H. Rijpstra van het ministerie van Buitenlandse
Zaken aan dr.ir. J.A. Ringers inzake de tijdens de conferentie te
Parijs aan te snijden problemen. Doorslagen.
maart '50 2 stukken
- 27** Agenda voor de 3e vergadering van het Committee on Western
German Frontiers te Parijs. Gestencild.
maart '50 1 stuk
- 28** Deelnemerslijst van de 3e vergadering.
maart '50 1 stuk

- 29** Protocol in de Engelse en Franse taal van de 3e vergadering.
Gestencild.
maart '50 1 omslag

2. HET FACT-FINDING COMMITTEE

- 30** Verslagen van de Nederlandse voorbereidende vergaderingen
inzake de met leden van het Brits Militair Bestuur in het
grensgebied te maken excursie. Gestencild.
febr. - maart '47 1 omslag
- 31** Lijst van Nederlandse en Britse leden van Fact-finding Committee.
Gestencild.
z.j. [1947] 1 stuk
- 32-50** Rapport inzake de waterstaatsaangelegenheden, behandeld in de
vergaderingen van de Nederlandse en Britse delegaties, door dr.
H.M. Hirschfeld aan de Regering uitgebracht. Doorslag. Met
aanbiedingsbrief en 16 bijlagen
april - juli '47 17 omslagen
- 32** Rapport met aanbiedingsbrief.
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)
- 33** Aantekeningen in de Engelse taal van de besprekingen
van 23 april - 14 mei 1947. Doorslagen.
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)
- 34** Aantekeningen van de besprekingen op 26 april 1, 7 en
14 mei 1947. Doorslagen.
- 35** Memorandum in de Engelse taal van Col. Clark inzake
de Eems-monding en het eiland Borkum.
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)
- 36** Memorandum in de Engelse taal van Col. Cahill inzake
de Nederlandse claims. Fotokopie. Met tekeningen en
kaarten.
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)
- 37** Aantekeningen in de Engelse taal van mr. Spalding
inzake het Boertangermoeras en de Bentheimer-Bocht.
Fotokopie.
- 38** Memorandum in de Engelse taal van Lt. Col. Johnson
inzake de verbindingen van Eems-kanalenstelsel.
Fotokopie.
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)
- 39** Memorandum in de Engelse taal van Lt. Col. Johnson
inzake de voorgestelde grenscorrecties bij Emmerik.
Doorslag.
- 40** Aantekening in de Engelse taal inzake de
grenscorrectie ten zuiden van Aalten. Gestencild. Met
kaart.

- 41** Aantekening in de Engelse taal inzake de Achterhoek en de Rijn. Gestencild. Met kaartbijlage.
- 42** Aantekening in de Engelse taal inzake de wegverbinding tussen Noord-Nederland en Limburg. Gestencild. Met kaartbijlage.
- 43** Aantekening in de Engelse taal inzake het stroomgebied Nijmegen-Duitse grens en Kleef-landsgrens. Gestencild. Met kaartbijlage.
- 44** Antwoord op de vragen van mr. Spalding inzake het spuikanaal bij Rindern. Doorslag.
- 45** Nota in de Engelse taal inzake de verzilting en vervuiling van het Rijnwater. Met een kaart en grafiek.
- 46** Kaarten van de Eemsmonding naar de toestand in 1850, 1889, 1911, 1929 en 1946. Lichtdruk
Schaal 1 : 50.000
- 47** Brief van het Hoofdbestuur van de PTT inzake de belangrijkheid van het eiland Borkum met betrekking tot het leggen van een telefoonkabel tussen Nederland en Denemarken.
- 48** Aantekeningen naar aanleiding van het bezoek der commissie aan het eiland Borkum.
- 49** Rapport van dr.ir. J.A. Ringers inzake de Nederlands-Britse inspectietocht langs de Nederlands-Duitse grens. Gestencild. dec. '47
- 50** Gegevens door de Buitendiensten opgesteld en niet aan de Britse delegatieleden uitreikt. Met kaartbijlagen. febr. - mei '47, 1 omslag
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)

3. PARIJSE WORKING PARTY

- 51** Concept van het Nederlandse memorandum in de Engelse en Franse taal aangeboden aan de Working Party te Parijs. Met kaartbijlage. Fotokopie.
z.j. [1948] 1 omslag
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)
- 52** Kaarten en schetsen, gebruikt bij het samenstellen van het Nederlandse memorandum. Fotokopieën en lichtdrukken.
z. j. 1 omslag
- 53** Memorandum van het Britse delegatielid van de sub-commissie inzake de Nederlandse eisen.
juli '48 1 omslag
- 54** Rapporten en telegrammen van de Nederlandse delegatie te Parijs gericht aan de minister van Buitenlandse Zaken. Doorslagen.
aug - sept '48 1 omslag
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)

-
- 55** Rapport van de redactie-commissie van de Working Party. Inliggend een aantekening van ir. In 't Veld inzake de afwijzing van dit rapport.
1948 1 omslag
- 56** Voorontwerp in de Engelse taal van het eindrapport van de resultaten van de Working Party. Doorslagen.
z. j. [1948] 1 omslag
- 57** Eindrapport in de Engelse en Franse taal van de resultaten van de Working Party. Gestencild. Met kaartbijlagen. Gedrukt.
z. j. [1948] 1 omslag
- 58** Chromotopografische kaarten waarop de resultaten van de werkzaamheden van de Working Party zijn aangegeven. Schaal 1 : 25.000. Met aantekening van ir. In 't Veld.
z. j. 1 omslag
- 59** Overzicht van de resultaten van de Working Party voorzover het de Nederlands-Duitse grenscorrecties betreft.
z. j. [1948] 1 omslag
- 60** Brief van ir. C. In 't Veld aan de heer M. Kohnstamm van het ministerie van Buitenlandse Zaken inzake de voor Nederland op de Working Party behaalde resultaten. Doorslag.
sept. '48 1 stuk
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)
- 61** Aantekening van dr. H.M. Hirschfeld voor de minister van Buitenlandse Zaken inzake de voor Nederland op de Working Party behaalde resultaten. Doorslag.
okt. '48 1 stuk
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)
- 62-65** Nota van de Directeur-Generaal van de Waterstaat aan de minister van Verkeer en Waterstaat inzake de voor Nederland op de Working Party behaalde resultaten. Met 3 bijlagen.
okt. '48 4 omslagen
- 62** Nota. Minute en grosse.
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)
- 63** Rapport van de Working Party. Fotokopie.
- 64** Nederlands memorandum van 22 juli 1948. Fotokopie.
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)
- 65** Rapport van dr. Ir. J.A. Ringers van 19 oktober 1948. Fotokopie.
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)
- 66** Brief van de minister van Verkeer en Waterstaat aan de minister van Buitenlandse Zaken inzake de voor Nederland op de Working

Party behaalde resultaten. Minute. Met aanbiedingsbrieven aan dr. ir. J.A. Ringers en de heer K. Millenaar. Doorslagen.
okt. - nov. '48 3 stukken
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)

- 67** Concept van een nota van de Waterstaat naar aanleiding van de resultaten van de Working Party.
febr. '49 1 omslag

4. DE DEMARCATIE COMMISSIE.

- 68** Correspondentie inzake het uitzetten van de nieuwe grens tussen Nederland en Duitsland.
- 69** Processen-verbaal betreffende het uitzetten van de nieuwe landsgrens van de provincie Groningen. Met kaartbijlagen.
mei '49 1 omslag
- 70** Processen-verbaal betreffende het uitzetten van de nieuwe landsgrens van de provincie Overijssel.
okt. '49 1 omslag
- 71** Processen-verbaal betreffende het uitzetten van de nieuwe landsgrens van de provincie Gelderland. Met kaartbijlagen.
april '49 1 omslag
- 72** Processen-verbaal betreffende het uitzetten van de nieuwe landsgrens van de provincie Limburg. Met kaartbijlagen.
mei - juli '49 1 omslag

D. BIJLAGEN, VERZAMELDE RAPPORTEN EN KAARTEN

- 73** Ingekomen rapport van de Staatscommissie ter bestudering van het annexatievraagstuk. [Commissie Vorrink] Fotokopie.
april '46 1 pak
- 74** Lijst van anomalieën opgesteld door het ministerie van Buitenlandse Zaken.
z. j. [1946] 1 stuk
- 75** Rapport inzake de West-Duitse kanalen. Doorslag. Met kaartbijlage. Lichtdruk.
z. j. [1946] 1 omslag
- 76** Schrijven van de minister van Verkeer en Energie aan ir. A. Paulen inzake de kwestie van het links-Rijnse kolengebied. Afschrift.
mei '46 1 stuk
- 77** Verslag van dr. Ir. F. Bakker-Schut en jhr. Mr. J. de Brauw van hun

-
- reis naar Duitsland in augustus 1946.
z. j. [1946] 1 stuk
- 78** Adres van het Comité voor Gebiedsuitbreiding aangeboden aan de Raad van Ministers. Kopie. Met aanbiedingsbrief.
sept. '46 2 stukken
- 79** Memorandum inzake mogelijke grenstracé's bij een eventuele verkleining van de grensverbeteringen. Kopie.
sept. '46 1 omslag
- 80** Nota betreffende de rechtspositie van de Duitsers in geannexeerd gebied, opgesteld door prof. Mr. Dr. J.P.A. Francois. Gestencild.
okt. '46 1 stuk
- 81-83** Memoranda door de Nederlandse regering aan de Geallieerde mogendheden gericht. Gedrukt
nov. '46, jan. 47 3 omslagen
- 81** De dato 5 november 1947
- 82** De dato 14 januari 1947
- 83** De dato 25 januari 1947
- 84** Memorandum van de hand van dr.ir. J.A. Ringers. Minute.
jan. '47 1 omslag
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)
- 85** Monografieën in de Engelse taal inzake correcties van de grens tussen Gelderland en Duitsland. Gestencild.
april '47 1 omslag
- 86** Nota "Ontwerp correctie van de Nederlands-Duitse grens" van de direrctie van de Waterstaat. Met kaartbijlage. Fotokopie.
juni 1948 1 omslag
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)
- 87** Memorandum in de Engelse taal inzake de hydrodynamica in de riviermonding van de Eems. Doorslag.
aug. '48 1 stuk
- 88** Memorandum van de burgemeester van enkele Overijsselse grensgemeenten betreffende de grenscorrecties. Gestencild. Met kaaartbijlagen. Lichtdruk.
sept. '48 1 omslag
- 89** Nota van de inspecteur van 's Rijksbelastingen, K. Millenaar, inzake de gegevens omtrent eventueel te annexeren gebied.
z.j. [dec. '48] 1 stuk
- 90** Chromotopografische kaarten waarop de Nederlandse eisen inzake

de Bentheimer Bocht, Elten en Sittard zijn aangegeven. Gedrukt en fotokopie.
z.j. 1 omslag

91 Correspondentie en nota betreffende de verbetering van de loop van de Worm voor zover deze, na de vaststelling van de nieuwe grenslijn op 16 juli 1949, geheel binnen het Nederlandse gebied is komen te liggen. Met kaart bijlagen.
mei - sept '49 1 omslag

92 Nederlandse chromotopograafische kaarten van de Nederlandse oostgrens. Schaal 1 : 25.000.
z.j. 1 pak

93 Britse chromotopografische kaarten van de Nederlandse oostgrens. Schaal 1 : 25.000.
z.j. 1 pak

III. WETTELIJKE REGELINGEN

94 Stukken betreffende het Grenscorrectiebesluit.
april '49 1 omslag
Zie ook inv.nr.20.

95 Stukken betreffende de Grenscorrectiewet.
1949 - 1950 1 omslag

IV. DIVERSEN

96 Ingekomen brief van jhr. Mr. J. de Brauw inzake de loop van de Moersloot.
aug. '48 1 stuk

97 Nota van de Directeur-Generaal van de Waterstaat aan de Directeur-Generaal van Scheepvaart inzake het herstel van het rechtsverkeer tussen Nederland en Duitsland. Doorslag.
jan. '50 1 stuk
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)

GEDEPONEERDE ARCHIEVEN**HET ARCHIEF VAN DE SECRETARIS VAN DE DEMARCATIE COMMISSIE, 1949-1950**

Op 23 maart 1949 werd te Parijs het protocol van de Zeslanden Conferentie inzake de vaststelling van de Duitse westgrens ondertekend (zie inv. nr. 24). Hierin werd bepaald dat op zaterdag 23 april 1949 de Militaire Gouverneurs en de Staat, waaraan grondgebied werd toegevoegd, de wettelijke en administratieve voorschriften moesten afkondigen en publiceren om de voorlopige overgang van gebied van kracht te doen zijn. Tevens werd bepaald dat 2 Demarcatie Commissies zouden worden gevormd, één voor de Nederlands-Duitse grens en één voor de overige grensgebieden. Deze moesten binnen een tijdsbestek van zes maanden de grenswijzigingen in het veld uitzetten, waarbij tevens vastgelegd werd dat de Demarcatie Commissie voor de Nederlands-Duitse grens haar werkzaamheden te Maastricht moest aanvangen. Een verslag daarvan moest aan de plenaire zitting van de Zeslanden Conferentie ter goedkeuring worden aangeboden. Ook de verdeling der kosten werd in het protocol geregeld. Van Nederlandse zijde werd als lid van de commissie benoemd ir. C. in 't Veld. Deze kreeg na beëindiging van de opgedragen taak het archief van de secretaris onder zijn beheer. Bij het inventariseren van de 'Collectie in 't Veld' werden deze stukken daarin aangetroffen en als een afzonderlijk gedeponeerd archief beschouwd, herordend en geïnventariseerd.

I. STUKKEN VAN ALGEMENE AARD

98	Overzicht van uitgegane brieven 1949 - 1950
z.j. [1950]	1 katern
99	Tekst van een rede door ir. C. in 't Veld op de eerste bijeenkomst van de commissie uitgesproken.
z.j. [1949]	1 stuk
100	Agenda's voor de veldwerkzaamheden.
z.j. [1949]	1 omslag
101	Adreslijsten van Nederlandse en Britse officials, betrokken bij de werkzaamheden.
1949	1 omslag
102	Overzicht van het aantal inwoners in voormalig Duits gebied dat bij de grenscorrecties is overgegaan naar Nederland.
z.j. [1949]	1 stuk
103	Dagaantekeningen van de werkzaamheden.
mei - aug. '49	1 omslag
104	Eindrapport in de Engelse en Franse taal inzake de verrichte werkzaamheden. Met kaartbijlagen. Gedrukt.
dec. '49	1 map

- 105** Algemene correspondentie.
maart - dec. '49 1 omslag
- 106** Correspondentie betreffende de vervaardiging en het drukken van
kaarten ten behoeve van eindverslag.
Juli - nov. '49 1 omslag
- 107** Correspondentie inzake de gemaakte kosten inverband met de
werkzaamheden.
dec. '49 - maart '50 1 omslag

II. ECONOMISCHE VRAAGSTUKKEN

- 108** Correspondentie inzake de steenkoolwinning in Limburg na de
totstandkoming van de grenscorrecties.
mei - aug. '49 1 omslag
- 109** Ingekomen stukken van de provincie Gelderland inzake de gerezen
moeilijkheden ten aanzien van de visserij op de Bovenrijn.
juni 1949 1 omslag
- 110** Correspondentie inzake het grensverkeer in het algemeen en de
grenspassenregeling en de tractaatbedrijven in het bijzonder.
mei - aug. '49 1 omslag

III. VELDWERKZAAMHEDEN

- 111** Stukken betreffende de door de commissie genomen beslissingen
inzake grenswijzigingen en de uitpaling daarvan.
juni - sept. '49 1 omslag
- 112-133** Stukken inzake het veldwerk en andere werkzaamheden met
betrekking tot de uitvoering van de grenscorrecties.
sept. '48 - nov. '49 22 omslagen
Zie ook inv. nr. 111.
- 112** Westerwoldsche A.
- 113** Boertanger Moor.
- 114** Denekamp.
- 115** Losser.
- 116** Rekken.
- 117** Ramsbeek.
- 118** Dinxperlo, algemene correspondentie.
- 119** Dinxperlo, correspondentie inzake het grensverkeer.
- 120** Dinxperlo, kaarten.
- 121** Elten.
- 122** Millingen.
Zie ook inv. nr. 125.
- 123** Beek - Wijler.

124	Ottersum.
125	Hommersum en Siebengewald Noord.
126	Siebengewald.
127	Arcen Noord en Zuid.
128	Sittard.
129	Waubach.
130	Rivier de Worm
131	Nota betreffende de verbetering van de loop van de Worm. Doorslag.
132	Kerkrade.
133	Vaals.

HET WERKARCHIEF VAN IR. C. IN 'T VELD, OUD HOOFD-DIRECTEUR VAN DE RIJKSWATERSTAAT, 1949-1959

Geschiedenis tevens levensbeschrijving ir. Cornelis IN 'T VELD geboren te Rotterdam, 22 maart 1905 overleden te Voorburg, 2 januari 1975.

Ir. In 't Veld trad, na het behalen van zijn ingenieursdiploma in 1928 als tijdelijk ingenieur in dienst van de gemeente 's-Gravenhage. Op 1 juli 1929 kwam hij als ingenieur bij de Rijkswaterstaat met als standplaats Hoek van Holland. Met ingang van 1 april 1935 werd hij van Hoek van Holland naar 's-Hertogenbosch verplaatst en toegevoegd aan de hoofdingenieur-directeur in de directie Noord-Brabant. Met ingang van 1 mei 1938 werd hij onder de bevelen gesteld van de hoofdingenieur-directeur in de directie Noord-Holland en belast met de dienst in het arrondissement Alkmaar. Met ingang van 1 februari 1942 werd hij ontheven van de dienst in het arrondissement Alkmaar en als ingenieur tewerk gesteld bij de Generale Directie, waar hij werd toegevoegd aan het hoofd van de afdeling A. In 1944 kreeg hij de rang van hoofdingenieur, waarna hij werd belast met de leiding van de afdeling aanbestedingen en afwikkeling uitvoering werken. In januari 1949 volgde zijn benoeming tot hoofdingenieur 'A'. Met ingang van 1 februari 1950 werd hij onder de bevelen van de hoofdingenieur-directeur in de directie Benedenrivieren gesteld en belast met de dienst in het arrondissement Rotterdamsche Waterweg.

Met ingang van 1 oktober 1951 werd hij wederom tewerk gesteld op de Directie en als hoofdingenieur-directeur belast met de leiding van de afdeling scheepvaartwegen en havens. Per 1 maart 1958 werd hij benoemd tot plaatsvervangend directeur-generaal van de Rijkswaterstaat en op 1 maart 1966 volgde zijn bevordering tot hoofd-directeur ter Hoofddirectie waarbij hij belast bleef met de leiding van de afdeling scheepvaartwegen en havens.

Bij Koninklijk Besluit van 7 oktober 1969, nr. 82 werd hem eervol ontslag verleend per 1 april 1970 wegens het bereiken van de pensioen-gerechtigde leeftijd.

Ir. In 't Veld was lid van de Adviescommissie Premiereregeling Baggerbedrijven, lid van de Nederlandse delegatie naar de Zesmogendheden Conferentie te Parijs inzake de correcties van de westelijke grens van Duitsland en was voorts belast met de werkzaamheden inzake de Eems-Dollardkwestie.

Voorts was hij lid van de Commissie inzake het Eemsregime, lid van de Commissie van Advies inzake landaanwinning in de Dollard, lid van de Permanente Tentoonstellingscommissie Rijkswaterstaat, lid van het bestuur van de Stichting Waterbouwkundig Laboratorium te Delft, lid van de Commissie van Advies Zuidelijke IJsselmeerpolders, lid van de Raad voor de Waterhuishouding en van diverse andere commissies.

Zijn verdiensten voor de Rijkswaterstaat werden door vele onderscheidingen gehonoreerd. Hij was Officier in de Orde van Oranje Nassau [1950] en ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw [1961]. Tevens was hij drager van het

Commandeurskruis van de Orde van Leopold II en de Kroonorde van België, alsmede van het Kruis van Verdienste van de Orde van Verdienste van de Bondsrepubliek Duitsland.

I. BEMOEIENISSEN MET DE GRENSCORRECTIES

- 134** Notitie inzake een mededeling van ir. Slotboom betreffende de spoorlijn Broek - Sittard - Gangelt.
febr. '49 1 stuk
- 135** Notitie inzake een bespreking met de Hoofdingenieurs-Directeur betreffende het uitzetten van de nieuwe grens. Met een potloodtekening van de te gebruiken grenspalen.
febr. '49 2 stukken
- 136** Notitie inzake een bespreking met mr. Kan en mr. Kloosterman op het ministerie van Binnenlandse Zaken.
febr. '49 1 stuk
- 137** Stukken betreffende een bespreking op het ministerie van Justitie inzake de voorbereidingen aan Nederlandse zijde tot de werkzaamheden in de Demarcatie Commissie.
febr. '49 1 omslag
- 138** Convocatie van het ministerie van Binnenlandse Zaken voor een bespreking met de burgemeesters van de Nederlandse grensgemeenten en vertegenwoordigers van alle instanties, betrokken bij de grenscorrecties.
maart '49 1 stuk
- 139** Onofficiële correspondentie tussen ir. C. In 't Veld en Brigadier R.L. Whitmore.
okt. '49 - jan. '50 1 omslag
- 140** Onofficiële correspondentie tussen J. L. van der Kun en Brigadier R. L. Whitmore. Doorslagen.
nov. '49 1 omslag
- 141** Onofficiële correspondentie tussen J. L. van der Kun en Colonel Morel Deville. Doorslagen.
okt. - dec. '49 1 omslag
- 142** Brief van het ministerie van Buitenlandse Zaken, alsmede een afschrift van een Aide-Mémoire van de Franse Ambassade te 's-Gravenhage inzake de conferentie te Parijs ter goedkeuring van de processen-verbaal der onderscheidene Demarcatie Commissies.
maart '50 2 stukken
- 143** Verslag van de besprekingen te Parijs door mr. H. Rijpstra van het

ministerie van Buitenlandse Zaken opgesteld ten behoeve van dr. Ir. J. A. Ringers. Met aanbiedingsbrief. Doorslag.
april 1950

1 omslag

II. BEMOEIENISSEN MET DE EEMS-DOLLARD COMMISSIE

- 144** Schrijven van de Hoofdingenieur-Directeur van Groningen en Friesland inzake de behandeling van het vraagstuk omtrent de Nederlands-Duitse grens in het Eems-gebied gedurende de jaren 1909 - 1935. Doorslag.
sept. '43 1 stuk
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)
- 145-146** Stukken betreffende de werkzaamheden van de commissie. Met kaartbijlagen.
mei '51 - okt. '52 2 omslagen
- 145** 1950
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)
- 146** 1951
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)

III. BEMOEIENISSEN MET DE SUB-COMMISSIE GRENSWATEREN

- 147** Overzicht van de belangrijkste punten waar het Nederlandse en Duitse ontwerp voor een tractaat inzake grenswateren uiteenlopen.
z.j. 1 stuk
- 148** Brief van het ministerie van Buitenlandse Zaken inzake de samenstelling van de Duitse delegatie in de sub-commissie.
april '57 1 stuk
- 149** Notities ter zake van het probleem van de grensoverschrijdende en grensvormende wateren.
april '57 1 omslag
- 150** Verslagen van de vergaderingen van de sub-commissie.
mei - dec. '57 1 omslag
Zie ook inv. Nr. 157.
- 151** Brieven van de minister van Verkeer en Waterstaat aan de Gedeputeerde Staten van de oostelijke grensprovincies, alsmede van de Directeur-Generaal van de Rijkswaterstaat aan de Hoofdingenieurs-Directeur in diezelfde provincies met verzoek om commentaar op het ontwerptractaat inzake de grenswateren. Met een overzicht van de ontvangen commentaren.
aug. '57 1 omslag
- 152** Onderhandelingschema ten behoeve van het Nederlands-Duitse

overleg in de sub-commissie.
okt. '57

1 omslag

153

Stukken betreffende de werkzaamheden van de sub-commissie.
jan.'58 - mei '59

1 omslag

IV. BEMOEIENISSEN BIJ DE TOTSTANDKOMING VAN HET ALGEMEEN VERDRAG

154

Nota van de Directeur-Generaal van de Rijkswaterstaat aan de
minister van verkeer en Waterstaat betreffende het herstel van het
rechtsverkeer en het komen tot een 'voorlopig' vredesverdrag met
Duitsland. Doorslag.
Jan. '50

1 stuk

155

Brief van de minister van Buitenlandse Zaken aan de Minister-
President inzake de betrekkingen tussen Nederland en de
Bondsrepubliek Duitsland. Ministerraads-stuk. Fotokopie.
maart '57

1 stuk

[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)

156

Werkstuk voor de Nederlandse delegatie inzake de grens en
waterstaatskwesties bij de Nederlands-Duitse onderhandelingen.
maart '57

1 omslag

[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)

157

Stukken inzake de plenaire onderhandelingen, en de commissie-
vergaderingen, betreffende de totstandkoming van een Algemeen
Verdrag met Duitsland.
maart - nov. '57

1 omslag

[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)

158

Correspondentie inzake het politie- en douanetoezicht op de Rijn bij
Lobith.
okt '57 - juni '58

1 omslag

V. DIVERSEN

159

Aantekening van het onderhoud van de Waterstaatscommissie uit
Gedeputeerde Staten van Overijssel met de Secretaris-Generaal
van het ministerie van Verkeer en Waterstaat inzake het kanaal
Almelo-Nordhorn en de Dedemsvaart.
dec. '58

1 stuk

HET WERKARCHIEF VAN IR. J. VAN DE KERK, OUD DIRECTEUR-GENERAAL VAN DE RIJKSWATERSTAAT, 1957- 1963

Geschiedenis tevens levensbeschrijving ir. Jacob VAN DE KERK, geboren te
Haarlem, 30 december 1910.

Na in 1931 het M.T.S.-diploma - te vergelijken met de huidige H.T.S. - behaald te hebben ging hij studeren aan de Technische Hogeschool te Delft, alwaar hij in 1936 met lof het diploma civiel-ingenieur verwierf. Tijdens zijn studie was hij van 12 augustus 1929 tot 3 februari 1930 en van 3 maart tot 17 augustus 1930 praktisch werkzaam als hulpopzichter op arbeidsovereenkomst bij de Provinciale Waterstaat van Noord-Holland.

Na het behalen van zijn ingenieursdiploma ging hij als ingenieur op arbeidsovereenkomst naar het Laboratorium voor grondmechanica te Delft tot 1 juli 1937, op welke datum hij als ingenieur bij de Rijkswaterstaat in dienst trad en toegevoegd werd aan het Hoofd van het arrondissement "Het Noordzeekanaal" ter standplaats IJmuiden. In IJmuiden was hij werkzaam bij het bureau dat belast was met de voorbereiding van de tunnelbouw te Velsen. Bij Koninklijk Besluit van 26 oktober 1938, no. 44 werd hij benoemd tot ingenieur in vaste dienst. Vorengenoemd bureau werd op 16 november 1940 omgezet in het "District Tunnelbouw Velsen".

Nadat nog in mei 1941 een begin was gemaakt met de bouw van de tunnels werden in 1942 deze werken door de Duitse bezettingsautoriteiten stilgelegd. In diezelfde tijd werd een deel van de gemeente Velsen ontruimd. Om het lopende bestek af te werken kreeg een deel van het personeel Haarlem als standplaats aangewezen. De ontwerp- en tekenafdeling van het district werd naar Arnhem overgeplaatst.

Kort na de bevrijding, in juni 1945, keerde hij naar IJmuiden terug, waar het herstel van de zwaar beschadigde Noordersluis het eerst nodige werk was. Op 16 november 1945 werd hij belast met de dienst in het arrondissement Terneuzen van de directie Zeeland, ter standplaats Terneuzen. Op 1 juli 1948 volgde daar zijn benoeming tot Hoofdingenieur en op 1 mei 1951 tot Hoofdingenieur A.

Per 1 juli 1952 werd hij Hoofd van de afdeling Betonconstructie van de Directie Bruggen ter standplaats 's-Gravenhage. Op 1 januari 1953 werd hij bevorderd tot Hoofdingenieur van bijzondere diensten. Zijn tewerkstelling ter Directie van de Waterstaat, waar hij plaatsvervangend Hoofd werd van de afdeling A (Waterkeringen, inpolderingen en watershuishouding), volgde op 1 juli 1954. Als hoofdingenieur-directeur en hoofd van diezelfde afdeling, waartoe hij op 1 juni 1956 werd benoemd, had hij veel bemoeienis met internationale vraagstukken. Hij nam deel aan het werk van de Internationale Commissie ter bescherming van de Rijn tegen verontreiniging. Tevens had hij een belangrijk aandeel in de werkzaamheden van de ambtelijke sub-commissie 'Grenswateren' bij het Nederlands-Duitse overleg van 1957 - 1960 inzake de grenscorrecties en de regelingen met betrekking tot de grensoverschrijdende wateren alsmede de totstandkoming van het met Duitsland gesloten Algemeen Verdrag. Op grond hiervan is de Permanente Grenswaterencommissie tot stand gekomen. Hetzelfde geldt met betrekking tot de onderhandelingen met België, die geleid hebben tot het tractaat van 1960 betreffende de verbetering van het kanaal van Terneuzen naar Gent.

Op 1 november 1961 werd hij benoemd tot Directeur-Generaal van de Rijkswaterstaat. In die functie heeft hij veel aandacht gegeven aan de modernisering van de Rijkswaterstaatsdienst.

Op 1 mei 1974 werd hij om gezondheidsredenen op eigen verzoek ontheven van zijn werkzaamheden en bevoegdheden als Directeur-Generaal van de Rijkswaterstaat, doch hij bleef tot 19 juni 1975 belast met de voortzetting van zijn taak bij de onderhandelingen met België over de verbetering van de bocht van Bath in de Westerschelde, over het Baalhoekkanaal en over de Maas. Verder was hij belast met het uitbrengen van adviezen aan de minister met betrekking tot het waterschapsbestel en de waterhuishouding en de daarop te betrekken wetgeving.

Na de datum van zijn pensionering (1 januari 1976) bleef hij nog part-time als raadsadviseur aan het ministerie van Verkeer en Waterstaat verbonden, welke functie hij op 31 december 1976 neerlegde.

Zijn verdiensten werden door een aantal onderscheidingen gehonoreerd. Hij is Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw (1964) en Commandeur in de Orde van Oranje-Nassau (1974). Tevens is hij Grootofficier in de Orde van Sint Olav van Noorwegen en drager van het Grote Kruis van Verdienste van de Bondsrepubliek Duitsland.

In 1966 werd hij benoemd tot Grootofficier in de Orde van Leopold II van België, in 1970 tot Grootofficier in de Orde van de Vlag van Zuidslavië en in 1976 tot Grootofficier in de Kroonorde van België.

De 'ondershandse stukken van de afdeling A', welke in 1962 en 1963 ontstonden, werden bij zijn werkarchief aangetroffen doch werden vervaardigd na zijn benoeming tot Directeur-Generaal van de Rijkswaterstaat op 1 november 1961.

I. STUKKEN VAN ALGEMENE AARD

- 160** Uittreksel uit de notulen van de ministerraadsvergadering van 12 maart 1959 inzake de onderhandelingen met de Bondsrepubliek Duitsland. Fotokopie.
maart '59 1 stuk
[Openbaarheid beperkt tot 01-01-2099](#)
- 161** Brief van de minister van Verkeer en Waterstaat aan de minister van Buitenlandse Zaken inzake de vertegenwoordiging van zijn ministerie in de Nederlandse delegatie bij de onderhandelingen met de Bondsrepubliek Duitsland. Authentiek afschrift.
mei '59 1 stuk
- 162** Brief van ir. J van de Kerk aan ir. A.C.H. Toet, Hoofdingenieur-Directeur van de Provinciale Waterstaat van Overijssel, inzake zijn benoeming tot lid van de Nederlandse delegatie in de sub-commissie 'Grenswateren' bij de onderhandelingen met de Bondsrepubliek Duitsland.
mei '59 1 stuk
- 163** Ingekomen brief en de tekst van een artikel geschreven door dr. Th.F.J.A. Dolk voor het tijdschrift "Waterschapsbelangen" over het gesloten grenswatertractaat.
april '60 1 omslag
- 164** Gewässerkundiche Arbeitskarte, schaal 1:500.000, blad Keulen. Gedrukt.
1952 1 stuk

II. BEMOEIENISSEN MET DE SUB-COMMISSIE GRENSWATEREN

- 165** Vergelijkend overzicht van de voorlopige voorstellen van Nederland en de Bondsrepubliek Duitsland voor een overeenkomst.
z.j. [1957] 1 omslag
- 166** Correspondentie met Ministerialrat Lechner inzake de vaststelling

van een datum voor de bijeenkomst van de sub-commissie.
juli '57 2 stukken

167 Correspondentie met de Gedeputeerde Staten van de oostelijke
grensprovincies inzake de stand van zaken bij de onderhandelingen
met de Bondsrepubliek Duitsland. Fotokopieën en afschriften.
april - mei '59 1 omslag

168 Stukken betreffende de onderhandelingen.
april - sept. '59 1 omslag

169 Correspondentie inzake de vervaardiging van een
grenswaterenkaart door de Bondsrepubliek Duitsland.
maart - april '60 4 stukken

III. ONDERHANDSE CORRESPONDENTIE EN STUKKEN VAN DE AFD. A

170 Stukken inzake de behandeling van het wetsontwerp behelzende
de ratificatie van het Algemeen Verdrag met de Bondsrepubliek
Duitsland in de Tweede Kamer der Staten-Generaal.
juli - sept. '62 1 omslag

171 Stukken inzake de behandeling van het wetsontwerp behelzende
de ratificatie van het Algemeen Verdrag met de Bondsrepubliek
Duitsland in de Eerste Kamer der Staten-Generaal.
april '63 1 omslag

HET ARCHIEF VAN IR. J.A. RINGERS (1885-1965), MINISTER VAN OPENBARE WERKEN EN WEDEROPBOUW, 1945-1948

Het archief betreft de betrokkenheid van Dr. ir. J.A. Ringers, minister van Openbare Werken en Wederopbouw, bij voorstellen en onderhandelingen over mogelijke annexatie van Duits grondgebied in de periode 1945-1947. Nadat Ringers - op zijn verzoek - half november 1946 eervol ontslag had gekregen, bleef hij actief als regeringsadviseur op dit terrein. In juli 1948 nam hij de uitnodiging van de minister van Buitenlandse Zaken aan om op te treden als leider van de Nederlandse delegatie bij de internationale onderhandelingen over grenscorrecties te Parijs. Het archief bevat geen stukken over laatstgenoemde werkzaamheden.

Archiefstukken over de voorgaande carrière van Ringers en over zijn privéleven zijn te vinden in de collectie J.A. Ringers en C. Ringers-Mann (toegang 2.21.415). De stukken werden aangetroffen in het archief van de Ministerraad. Ze behoren tot het Kabinetsarchief van het ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw. Bij dit ministerie werden archiefbescheiden over de plannen voor grenscorrecties apart bewaard, zodat verschillende series en collecties zijn ontstaan.

206-212 Stukken betreffende plannen en onderhandelingen over
grenscorrecties met Duitsland, met inhoudsopgave en kaarten
1945-1946 1 omslag, 6 pakken

206 Summiere inhoudsopgave van de bundels. Getypt. z.j.,

-
- 1 omslag
- 207** Bij de minister van Openbare Werken en Wederopbouw ingekomen brieven, vergaderverslagen en rapporten over het annexatievraagstuk. 5 december 1945-11 november 1946, 1 pak
- 208** Eindrapport van de Staatscommissie tot bestudering van het annexatievraagstuk, met bijlagen. 7 mei 1946, 1 pak
- 209** Bij de Interdepartementale Commissie inzake de Regeling met Duitsland ingekomen stukken over de voorbereiding van internationale onderhandelingen betreffende grenscorrecties met Duitsland. 25 november-31 december 1946, 1 pak
De Commissie stond onder voorzitterschap van Dr. H.M. Hirschfeld.
- 210** Bij de adviseur van de Nederlandse regering Ir. J.A. Ringers ingekomen stukken over voorgestelde grenswijzigingen met Duitsland. 3 januari-1 maart 1947, 1 pak
Met vijf prentbriefkaarten van het eiland Borkum.
- 211** Gestencild rapport van de Nederlands-Britse inspectietocht van de Nederlands-Duitse grens 22 april-16 mei 1947 met een voorwoord van de waarnemend voorzitter van de Nederlandse delegatie, J.A. Ringers. 1947, 1 deel (in 2-voud)
- 212** Serie van 53 genummerde kaarten behorende bij de diverse voorstellen tot correctie van de Nederlands-Duitse grens. 1945-1948, 1 pak
Inventarisnummers 207 t/m 211 bevatten ook kaartmateriaal.

DOCUMENTATIE**I. ANNEXATIE****1. ARTIKELEN IN NEDERLANDSE BLADEN**

- 172** Artikelen in diverse couranten naar aanleiding van de grenscorrecties in april 1949.
jan. - april '49 1 omslag

2. NEDERLANDSE PUBLICATIES

- 173** "Annexatie? Dat nooit!!", pamflet van de hand van dr. J. Oortwijn Botjes.
z.j. 1 stuk
- 174** "Nadere beschouwingen over het annexatievraagstuk.", brochure van de hand van J.P.D. van Banning.
z.j. 1 katern
- 175** "Het vraagstuk der Annexatie", brochure van de hand van dr. A. Kessen, uitgegeven door het Comité van uitvoering van de Nationale Actie voor Schadevergoeding door Annexatie van Deutsche-Gebieden.
z.j. 1 katern
- 176** "Nederland's na-oorlogse gedaante.", brochure van de hand van 'Marnix'. 2e Herziene druk en uitgegeven door het Genootschap 'Neerland's Toekomst'.
z.j. 1 katern
- 177** "Een volk dat leeft, bouwt aan zijn toekomst.", brochure van de hand van 'Felix'. Uitgegeven door het Genootschap 'Neerland's Toekomst'.
z.j. 1 katern
- 178** "De taalkundig-culturele kant van het annexatievraagstuk.", dr. G.G. Kloeke. Uitgave van het Genootschap 'Neerland's Toekomst'.
1945 1 katern
- 179** "Een ernstige beslissing.", publicatie van de hand van drs. G.H.L. Zeegers. Uitgegeven onder auspiciën van Nederlandsche Comité voor Gebiedsuitbreiding.
1945 1 deel
- 180** "Schadevergoeding door annexatie.", brochure van de hand van E. Veen.

	1945	1 katern
181	"De wedergeboorte van Europa." Publicatie van de hand van 'Hades'. 1945	1 deel
182	"Annexation of German territory incumbent upon Holland.", brochure van de hand van dr. L.C.E. van Galen. z.j. [1945]	1 katern
183	"Wezen en aard der Duitse grensgebieden." Uitgave van de Stichting voor Volksontwikkeling I.V.I.O. aug. '45	1 katern
184	Rapport inzake gebiedsuitbreiding, samengesteld door de annexatie-commissie van de Stichting voor de Landbouw. dec. '45	1 deel
185	"Delfstoffen in het Nederlandsch-Duitsche grensgebied." Samengesteld door prof. Dr. W.J. Jongmans en dr. H.G.Sax. 1945	1 katern
186	"Rapport inzake de meest gewenschte correcties van de Nederlandsch-Duitsche grens langs de Provincie Limburg" uitgebracht door de commissie onder voorzitterschap van ir. C.J. Witteveen. febr., nov. '46	2 delen
187	Rapport inzake de financiële en economische gevolgen van grenscorrecties. Samengesteld door een Interdepartementale Commissie. Gestencild. aug. '46 <i>Was niet voor publicatie bestemd.</i>	1 katern
188	Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap, tweede reeks, deel LXIV no. 2, waarin een artikel van de hand van mr. J.P.D. van Banning, soc. aandr. drs., getiteld "De grenscorrecties". maart '47.	1 deel
189	"A new borderline Netherlands-Germany.", brochure van ir. C.J. Witteveen en ir. A.G. Maris. 1948	1 katern
190	"1948-1998. Grenswijziging Nederland-Duitsland.", brochure van ir. A.G. Maris en ir. C.J. Witteveen. 1948	1 katern

3. BUITENLANDSE PUBLICATIES.

- 191** "Die niederländische Ansprüche auf die Emsmündung",
Abhandlung der Forschungsstelle für Völkerrecht und ausländisches
Recht der Universität Hamburg, band 4 door Hermann Aubie en
Eberhard Menzel.
z.j. 1 deel
- 192** "The Ruhr. A study of its possibilities in and after 1946.", brochure
van J.H.O. Bunge. Gestencild.
febr. '46 1 katern
- 193** Memoranda van de Belgische regering inzake de grenscorrecties
tussen België en Duitsland. Gestencild. Met kaartbijlagen.
nov. '46, z.j. 1 omslag
- 194** Rapporten en addenda in de Engelse en Franse taal van de
Demarcatie Commissie inzake de grenscorrecties tussen België en
Duitsland. Gehectografeerd. Met kaartbijlagen.
sept. '49 1 omslag
- 195** Rapporten in de Engelse en Franse taal van de Demarcatie
Commissie inzake de grenscorrecties tussen Saarland en Duitsland.
sept. '49 1 omslag
- 196** "Was wollen die Niederlande?", artikel uit de 'Ostfriesen Zeitung'
van 10 december 1957. Fotokopie.
dec. '57 1 stuk

II. WATERHUISHOUDING EN WATERRECHT

- 197** "Statement of principles" betreffende het gebruik van
internationale rivieren, unaniem aanvaard door de 47e Conference
of the International Law Association. Afschrift.
z.j. [1957] 1 stuk
- 198** Enige bepalingen uit het Duitse Burgelijk Wetboek, die van belang
zijn voor het Duitse waterrecht. Fotokopie.
z.j. 1 stuk
- 199** "Entwurf eines Gesetzes zur Reinhaltung der
Bundeswasserstrassen." Fotokopie.
z.j. 1 omslag
- 200** "Völkerverbindende Wasserwirtschaft", artikel van de hand van
dipl. Ing. G. Beurle in het tijdschrift 'Oesterreichische
Wasserwirtschaft'. Fotokopie.

	juli '53	1 omslag
201	"Die Wasserwirtschaft in internationaler Sicht", artikel van de hand van dr. W. Ringleb in het tijdschrift 'Der Volkswirt, Wirtschafts und Finanzzeitung'. Fotokopie. mei '55	1 omslag
202	"Internationale Wasserwirtschaft und Internationales Recht", artikel van de hand van E. Hartig in het tijdschrift 'Oesterreichische Wasserwirtschaft'. Fotokopie. aug. - sept. '55	1 omslag
203	"Bulletin des Presse - und Informationsamtes der Bundesregierung." Gedrukt. febr. '57	1 stuk
204	"Zur Lage der deutschen Wasserwirtschaft", lezing gehouden door prof. dr. Ing. S. Balke. Gedrukt. nov. '58	1 stuk
205	Verslag van een kolloquium over de vraagstukken van het waterrecht en de waterhuishouding door het instituut voor het recht en waterhuishouding van de universiteit van Bonn. Gestencild. juni '59	1 stuk